

Asia Koivuvanerista tehdyn seinäkkeen tekijänoikeussuoja

Hakija Sebastian Lönnqvist

Annettu 06.10.2004

LAUSUNTOPYYNTÖ

Sebastian Lönnqvist (jäljempänä hakija) on 18.05.2004 saapuneella kirjeellään pyytänyt lausuntoa seinäkkeen tekijänoikeussuojasta.

Hakija kysyy tekijänoikeusneuvostolta, nauttiiko hänen vuonna 1997 luomansa koivuvanerinen seinäke tekijänoikeudellista suojaa.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä mukaan valokuvat, joista seinäkkeen ulkomuoto ilmenee. Sebastian-seinäke on lausuntopyynnön mukaan taideteollinen tuote, jolla on taiteellinen ulkomuoto ja suuria taiteellisia ominaisuuksia. Se poikkeaa oleellisesti vastaavanlaisista tilaa jakavista seinäkkeistä sen yleisesti tunnustettujen taiteellisten ominaisuuksien takia. Lausuntopyynnön mukaan seinäke täyttää kaikki taiteellisen teoksen tunnusmerkit. Se on innovatiivinen ja muodoltaan itsenäinen ja ainutlaatuinen.

Seinäke on valmistettu koivuvanerilevyistä, jotka on kiinnitetty taipuisaan kumiin siten, että levyjä urittamalla symmetrisesti kummaltakin puolelta saavutetaan vapaasti taivuteltava, itsenäinen, veistoksellinen, tilaa jakava seinäke.

Seinäkkeellä on lausuntopyynnön mukaan vahva veistoksellinen hahmo, jossa korostuu seinäkkeen jännitteinen vapaa muoto, käytettyjen materiaalien kontrasti, materiaalien aitous, massiivisuus ja rytmi sekä koivuvanerin suomalaisuus. Seinäke eroaa näiden ominaisuuksiensa ansiosta oleellisesti muista vastaavista tuotteista.

Lausuntopyynnössä todetaan, että seinäke on saanut lukuisia merkittäviä kansallisia ja kansainvälisiä palkintoja, joissa seinäkkeen taiteelliset ominaisuudet on tunnustettu.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. 1 § sisältää esimerkkiluettelon, jossa mainitaan taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote suojattavana teostyyppinä. Tähän teostyyppiin kuuluvat mm. huonekalut.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksen yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen ylitettävä ns. teoskynnys, eli sen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ideoita, aiheita, periaatteita, teknisiä ratkaisuja tms. sinänsä ei suojata, vaan teoksen omaperäistä ilmenemismuotoa.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli fyysiselle henkilölle. Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta.

Tekijänoikeus taideteollisuuden tuotteeseen

Käyttötaitteen tuotteille on ominaista, että niiden muoto määräytyy pitkälti tuotteen käyttötarkoituksen mukaan. Mainitusta syystä johtuen tekijänoikeussuojan myöntämiselle käyttötaitteen tuotteille on suhtauduttu käytännössä pidättyvästi. Monille käyttötaitteen tuotteille soveltuu luontevammin suojamuodoksi mallioikeus, josta on säädetty mallioikeuslaissa (221/1971). Periaatteessa ei kuitenkaan ole olemassa estettä sille, että myös käyttötaitteen tuotteet voisivat saada tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla.

Käyttötaitteen puolella kaksoisluomuksia voi syntyä helposti tapauksissa, joissa funktionaalisilla seikoilla on tuotteeseen määräävä merkitys. Sanottu koskee erityisesti uutta muotoilua. Lähtökohtana lienee pidettävä, että tuotetta, joka on hyvin paljon aikaisemman kaltainen myös yksityiskohdiltaan, ei ole voitu luoda esikuvaa tuntematta.

TekijäL:n esitöissä on taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista todettu, että "laki ei suinkaan koske jokaista tuotetta, jota voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisena teoksena. Asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimus on tällöin asetettava varsin korkealle." (Komiteanmietintö 1953:5, s. 45)

Korkein oikeus on ottanut kantaa käyttötaitteen tuotteiden tekijänoikeudelliseen suojaan esimerkiksi ratkaisuisaan KKO 1932 II 267 (Makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (Buster). Korkein oikeus katsoi, että tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää korkeaa omaperäisyydestä, ja että ratkaisuisa tarkoitetut käyttötaitteen tuotteet jäivät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Ratkaisussa KKO 1932 II 267 oli kyse siitä, että A oli valmistanut makuuhuoneen kaluston mukailmalla toista, jo markkinoilla olevaa makuuhuoneen kalustoa, jota huonekaluliike B valmisti. B oli valmistanut kaluston tilaamiensa ja omikseen lunastamiensa piirustusten mukaan. Korkein oikeus katsoi, että makuuhuoneen kalusto ei ollut sellainen taidekäsityön ja taideteollisuuden tuote, jonka muuntelemiseen ja levittämiseen B:llä olisi ollut yksinomaisen oikeus.

Ratkaisussa KKO 1975 II 25 korkein oikeus perusteli tekijänoikeussuojan epäämistä sisustusarkkitehdin suunnittelelta sohvakalustolta sillä, ettei sohvakalusto muotoilunsa, rakenteensa ja verhoilunsa puolesta eikä kokonaisuutenaan olennaisella tavalla eronnut jo ennestään kaupan olleista kalusteista.

Tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa huonekalujen tekijänoikeudelliseen suojaan lausunnoissaan 1995:7, 2000:4, 2001:1 ja 2001:2.

Lausunnossaan 1995:7 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kokoon taitettava tuoli sai tekijänoikeussuojaa. Lausuntopyyntöä tarkoitettu tuoli koostui kolmesta tangosta, joiden väliin muodostui ristikkäistukien avulla sekä istuin- että selkäosa. Avattuna tuoli oli ylhäältä päin katsottuna kolmion mallinen. Tuolin tangot voitiin vetää suppuun esimerkiksi säilytystä varten, jolloin tuolista tuli noin metrin mittainen kolmen tangon nippu. Tuoli oli väriltään musta-valkoinen siten, että tangot sekä istuin- ja selkäosa olivat valkoisia ja kiinnittimet sekä käsinojanauha mustia. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tuoli oli muodoltaan itsenäinen ja omaperäinen ja että se sai suojaa TekijäL 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena.

Lausunnossa 2000:4 oli kyse tekijänoikeudesta huonekaluihin ja huonekalujen muodostamiin kokonaisuuksiin. Lausuntopyyntöä tarkoitetut huonekalut olivat yleisilmeeltään melko tavanomaisia

suomalaisia huonekalusarjoja. Joihinkin liittyi enemmän yksityiskohtia, toiset olivat ilmeeltään pelkistetympiä. Huonekalut oli tehty puusta ja osassa niistä oli käytetty kangasverhoilua. Kalusteet olivat puunattuja tai valkoiseksi maalattuja. Materiaalina oli käytetty koivua tai tammea. Kaikkiin lausuntopyynnössä tarkoitettuihin kalusteryhmiin sisältyi myös istuimia (sohvia, ruokapöydän tuoleja, nojatuoleja, kiikkutuoli).

Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietyistä tyylistä ja omaperäisyydestään huolimatta huonekalut olivat melko tavanomaisia siten, ettei mikään niistä yksittäin arvioituna ollut TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu, teoskynnyksen ylittäviä teos. Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, että kalustot huonekalujen muodostamina ryhminä kokonaisuutena arvioiden ilmensivät sellaista omaperäisyyttä, että ne olivat TekijäL 1 §:n nojalla suojattuja.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2001:1 oli kyse hyllystöjärjestelmien mahdollisesta tekijänoikeussuojasta. Lausuntopyynnössä tarkoitettu hyllystöjärjestelmä koostui muun muassa tasoista, tolpeista, kaapeista, laatikoista ja pöytätasosta. Tasoihin kuului sekä kaarevia että suorakaiteen muotoisia osia. Hyllylevyt kiinnitettiin toisiinsa tolpin ja ns. poratapain. Mainituista osista oli mahdollista rakentaa 44 erilaista hyllystöä. Hyllystön materiaalina on käytetty massiivimäntyä. Laatikkojen oviin on uurrettu yksinkertainen ns. peilikuvio. Ovien saranat ovat säädettävissä kaikkiin suuntiin kahden ruuvien avulla.

Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan, että kyseinen hyllystöjärjestelmä ei ollut muodoltaan sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi voitu katsoa taiteelliseksi teokseksi, joka saisi suojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Hyllystöjärjestelmä jäi siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeusneuvosto totesi myös, että hyllystön kiinnitysjärjestelmää (tolpat - poratapit) voitiin pitää tavanomaisena teknisenä ratkaisuna, joka ei sellaisenaan voi saada TekijäL 1 §:ssä tarkoitettua suojaa.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2001:2 arvioitiin sisustusarkkitehdin suunnitteleman tuolin tekijänoikeussuojaa. Lausuntopyynnössä tarkoitettun tuolin istuinosa, selkänoja ja etujalat muodostuivat yhtenäisestä, kaarevasta puusta. Tuolin käsinoja ja tuolin takajalka muodostuivat puolestaan yhtenäisestä, teräksen värisestä, kulmikkaasta metalliosasta.

Lausunnossaan tekijänoikeusneuvosto katsoi, että lausuntopyynnössä tarkoitettu, hakijan suunnittelema tuoli ei ollut muodoltaan sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi voitu katsoa taiteelliseksi teokseksi, joka saisi suojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Tuoli jäi siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille toimittuun, lausuntopyynnön liitteenä olleeseen aineistoon ja lausuntopyynnössä tarkoitettua seinäkettä esittäviin kuviin.

Kyseinen seinäke on valmistettu koivuvanerilevyistä, jotka on kiinnitetty taipuisaan kumiin. Seinäke on tarkoitettu tilanjakajaksi esimerkiksi toimistotiloihin. Seinäkkeen käyttäjä voi muotoilla seinäkkeen haluamaansa muotoon, kuten vaikkapa kaarevaksi. Seinäkettä on saatavana paitsi koivun värisenä, myös punaisena ja mustana. Seinäkkeeseen voidaan kiinnittää tukipuu, jota voidaan käyttää esimerkiksi vaatetankona.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, viitaten erityisesti edellä selostettuun aikaisempaan oikeuskäytäntöön, että lausuntopyynnössä tarkoitettu, hakijan suunnittelema seinäke ei ole muodoltaan sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se voitaisiin katsoa taiteelliseksi teokseksi, joka saisi tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Myöskään seinäkkeessä käytetty tekninen ratkaisu tai idea kiinnittää koivulevyjä taipuisaan kumiin, joka on käyttäjän muotoiltavissa, ei saa TekijäL 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa. Seinäke jää siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lopuksi, että se ei toimivaltansa puitteissa voi ottaa kantaa muiden lakien kuin tekijänoikeuslain soveltamiseen. Tekijänoikeusneuvosto ei siten voi ottaa kantaa siihen, voisiko lausuntopyynnössä tarkoitettu seinäke mahdollisesti saada suojaa mallioikeuslain tai hyödyllisyysmallilain nojalla.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Marit Hohtokari, Stig Henriksson, Anne Stenros, Tuula Hämäläinen, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Salomaa, Markku Uotila ja Kai Nordberg.